KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH VA AHOLI FAROVONLIGINI OSHIRISH: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL

Muallif: **Xayitov Vazirbek Sherbek Ugli**
Buxoro davlat texnika universiteti Iqtisodiyot va menejment kafedrasi o‘qituvchi-stajyori
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23917200

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan davlat siyosati, dasturlar va ularning natijalari tahlil qilinadi. 2019–2026-yillar oralig‘idagi rasmiy statistik ma’lumotlar, “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturi, Ijtimoiy reyestr va bandlikni ta’minlash choralari asosida tadqiqot o‘tkazildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, kambag‘allik darajasi 2019-yildagi 23 foizdan 2025-yilda 5,8 foizga, 2026-yilning to‘qqiz oyida esa 3,6 foizgacha pasaygan. Asosiy omillar – manzilli ijtimoiy himoya, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, kasb-hunar o‘rgatish va mahalla darajasidagi individual yondashuvdir. Tadqiqot natijalari barqaror rivojlanish va aholi farovonligini yanada oshirish uchun tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Kalit so‘zlar: kambag‘allik, aholi farovonligi, bandlik, tadbirkorlik, Ijtimoiy reyestr, “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturi, O‘zbekiston.

1. Kirish

Kambag‘allik global miqyosda barqaror rivojlanishning asosiy to‘siqlaridan biri hisoblanadi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG 1) doirasida 2030-yilga qadar ekstremal kambag‘allikni tugatish vazifasi qo‘yilgan. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. 2019-yilda kambag‘allik darajasi 23 foizni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilda 11 foizga, 2024-yilda 8,9 foizga, 2025-yilda 5,8 foizga tushdi. 2026-yilning dastlabki to‘qqiz oyida esa bu ko‘rsatkich 3,6 foizgacha pasaygan.

Prezidentning 2024-yil 23-sentabrdagi PF-143-son Farmoni va “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturi (PQ-330) kambag‘allikni qisqartirishni yangi bosqichga olib chiqdi. Dastur “yettita imkoniyat va mas’uliyat” tamoyili asosida ishlaydi: barqaror bandlik, ta’lim va kasb-hunar, tibbiy va ijtimoiy xizmatlar, yashash sharoitlarini yaxshilash, infratuzilma va bevosita muloqot.

Tadqiqotning maqsadi – O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish mexanizmlarini tahlil qilish, ularning aholi farovonligiga ta’sirini baholash va samaradorlikni oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir. Asosiy gipoteza: manzilli, individual yondashuv va iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish birgalikda kambag‘allikni barqaror kamaytirishga olib keladi.

2. Metodlar

Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy, statistik va hujjatli tahlil usullari qo‘llanildi. Asosiy ma’lumot manbalari quyidagilardan iborat:

• O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi rasmiy hisobotlari (2024–2026);

• Milliy statistika qo‘mitasi va Jahon banki bilan hamkorlikda o‘tkazilgan uy xo‘jaliklari budjeti so‘rovlari (16 ming uy xo‘jaligi asosida);

• Prezident farmonlari va qarorlari (PF-143, PQ-330);

• Jahon bankining Poverty and Equity Brief va baholash hisobotlari.

Tahlil davri 2019–2026-yillar. Kambag‘allik darajasi milliy kambag‘allik chizig‘i (minimal iste’mol xarajatlari) asosida hisoblangan. Bandlik, tadbirkorlikka jalb qilish, kasb-hunar o‘qitish va Ijtimoiy reyestrdan chiqarilgan oilalar soni kabi ko‘rsatkichlar dinamikasi o‘rganildi. Ma’lumotlar sifatli va miqdoriy jihatdan qiyoslandi.

© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

3. Natijalar

Kambag‘allik darajasining dinamikasi sezilarli pasayishni ko‘rsatadi. Quyidagi 1-jadvalda 2019–2026-yillardagi kambag‘allik darajasi o‘zgarishi keltirilgan.

1-jadval. O‘zbekistonda kambag‘allik darajasining dinamikasi (2019–2026)

Yil	Kambag‘allik darajasi (%)	O‘zgarish
2019	23,0	—
2021	17,0	−6,0
2023	11,0	−6,0
2024	8,9	−2,1
2025	5,8	−3,1
2026 (9 oy)	3,6	−2,2

Manba: Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi, Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari

2025-yilda 302 ming oila, 2026-yilning 9 oyida esa 440 ming oila Ijtimoiy reyestrdan chiqarildi. Kambag‘al aholi soni 2,2 milliondan 1,4 millionga kamaydi. Kambag‘allikdan xoli mahallalar soni 3 627 taga yetdi.

2-jadval. “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturi asosiy natijalari (2025-yil)

Ko‘rsatkich	Qiymat
O‘rganilgan oilalar soni	761 ming
Xizmatlar bilan qamrab olingan oilalar	523 ming (2,3 mln aholi)
Ishga joylashtirilgan fuqarolar	369 ming
Tadbirkorlikka jalb qilinganlar	528 ming
Kasb-hunarga o‘qitilganlar	54 ming
Ajratilgan kreditlar hajmi	2,2 trillion so‘m
Moliyaviy ko‘mak	265 milliard so‘m

Manba: Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ma’lumotlari

3-jadval. 2026-yilning 9 oyi asosiy natijalari

Ko‘rsatkich	Qiymat
Kambag‘allik darajasi	3,6 %
Doimiy ishga joylashtirilganlar	824 ming
Daromadi oshirilgan aholi	4 milliondan ortiq
Ijtimoiy reyestrdan chiqarilgan oilalar	440 ming
Kambag‘allikdan xoli mahallalar	3 627 ta
Norasmiy ish o‘rinlari rasmiylashtirilgan	980 ming

Manba: Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi matbuot anjumani materiallari (2026-yil oktabr)

Jahon banki baholariga ko‘ra, 2021–2025-yillarda 3,7 million kishi kambag‘allikdan chiqqan, O‘zbekiston Markaziy Osiyoda kambag‘allikni qisqartirishda yetakchi o‘rinlarni egallagan. 2026-yil uchun maqsad – kambag‘allik darajasini 2,8 foizgacha tushirish, 1 million kishini doimiy ish bilan ta’minlash va 4 million aholining daromadini oshirish.

4. Muhokama

Natijalar manzilli yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Ijtimoiy reyestr va individual rejalarning joriy etilishi “umumiy” yordamdan “maqsadli” yordamga o‘tishni ta’minladi. Bandlik va tadbirkorlikka urg‘u berish faqat vaqtinchalik yordam emas, balki barqaror daromad manbalarini yaratishga xizmat qilmoqda.

Muhim omillar quyidagilardan iborat:

1. Mahalla darajasidagi “yettilik” tizimi va hokim yordamchilarining faoliyati.
2. Kasb-hunar o‘qitish va vaucher tizimi orqali mehnat bozoriga moslashuv.

© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

3. Kichik biznesni kredit va subsidiya orqali qo‘llab-quvvatlash.
4. Infratuzilma yaxshilanishi va tomorqa imkoniyatlaridan foydalanish.

Shu bilan birga, ba’zi cheklovlar mavjud. Daromad o‘sishi notekis taqsimlanishi, ayrim hududlarda hali ham yuqori kambag‘allik ulushi saqlanib qolishi, shuningdek, barqaror yuqori unumdor ish o‘rinlari yaratish zarurati kuzatilmoqda. Jahon banki hisobotlarida ham ish haqi o‘sishi asosiy omil ekanligi, biroq tengsizlik ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratish lozimligi ta’kidlanadi.

Tavsiyalar:

• Barqaror va yuqori haq to‘lanadigan ish o‘rinlarini ko‘paytirish;
• Qishloq joylarida kooperativlar va eksportga yo‘naltirilgan kichik biznesni rivojlantirish;
• Ta’lim va raqamli ko‘nikmalarni yanada kengaytirish;
• Monitoring tizimini mustahkamlash va mustaqil baholash mexanizmlarini joriy etish.

5. Xulosa

O‘zbekiston tajribasi ko‘rsatadiki, kambag‘allikni qisqartirish faqat ijtimoiy yordam bilan emas, balki iqtisodiy faollikni oshirish, individual yondashuv va mahalla darajasidagi tizimli ishlar orqali mumkin. 2019–2026-yillardagi sezilarli pasayish (23 % dan 3,6 % gacha) ushbu modelning samaradorligini isbotlaydi. Kelgusida e’tiborni barqarorlikka, sifatli bandlikka va tenglikni ta’minlashga qaratish aholi farovonligini yanada oshirishga xizmat qiladi. “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturi va manzilli yondashuv O‘zbekistonning barqaror rivojlanish yo‘lidagi muhim yutuqlaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 23.09.2024-yildagi PF-143-son “Kambag‘allikni qisqartirish va aholi turmush farovonligini oshirish borasidagi chora-tadbirlarni yangi bosqichga olib chiqish to‘g‘risida”gi Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 23.09.2024-yildagi PQ-330-son “Kambag‘allikdan farovonlik sari” dasturini amalga oshirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori.
3. Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi. 2025-yil yakunlari va 2026-yil rejalari bo‘yicha matbuot anjumani materiallari. Toshkent, 2026.
4. World Bank. Uzbekistan Poverty and Equity Assessment: Rising to Prosperity. Washington, D.C.: World Bank Group, 2026.
5. World Bank. Uzbekistan – Poverty and Equity Brief. 2024–2025.
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Uy xo‘jaliklari budjeti so‘rovi natijalari (2023–2025).
7. UZA, Daryo, Kursiv.uz va boshqa rasmiy axborot manbalari (2025–2026-yillar).
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 5-fevraldagi PQ-49-son qarori.

© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.